

Laudatio pentru Mihnea Berindei ¹

Mihnea Berindei a fost un autentic om de știință, specializat în osmanistică, pe care a aprofundat-o în mediul universitar francez, co-editor al unor remarcabile colecții de documente privind istoria comunismului în România. Acest *Laudatio* nu se adresează meritelor științifice ale lui Mihnea Berindei, le amintim pentru a remarca faptul că tot ceea ce a făcut istoricul în viață a reflectat rigoarea omului devotat cunoașterii.² Totodată, nu poți explica opera existențială a lui Mihnea – căci în cazul lui, pe aceasta vrem s-o onorăm, „opera existențială” - dacă nu asociezi consistenței gânditorului, rigoarea lui morală.

Când a părăsit țara, student fiind, cu o bursă de studiu la Istanbul, în 1970, Mihnea Berindei fusese deja anchetat de Securitate. Va scăpa de instituția represiunii și de lumea pe care aceasta o controla plecând din Turcia spre Franța, și nu spre București. A continuat studiile la Paris, mânat de vocația dintâi, a copilului, adolescentului și tânărului care a crescut într-o familie de istorici și de personalități care au făcut istorie.³ Ceva esențial pentru viața lui, și pentru a noastră se va întâmpla în anul 1977. Berindei hotărâse fuga în străinătate în 1968 după ce colegii săi din Grozăvești care se îndreptaseră în grup spre centru, de Crăciun, cântând colinde, fuseseră întâmpinați de trupele de Securitate. Unii dintre ei au fost exmatriculați, câțiva arestați. Apariția „Mișcării Goma” îl va reconecta la memoria personală, ca și la bogata experiență a familiei privind răul lumii în care nu a mai vrut să trăiască. Va participa la constituirea Comitetului pentru Apărarea Drepturilor Omului gândit să-l salveze pe Goma și pe semnatarii scrisorii de adeziune la „Charta ‘77”. Va lucra la transformarea Comitetului în Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului în România, de la Paris. Va iniția an după an, „Comitete mixte”, va susține conferințe și proteste, va organiza întâlniri de presă și întruniri cu sindicate, va da și va pregăti interviuri, va edita mesajele unor disidenți și documente ajunse la el, va conecta resurse credibile privind situația din România, între care cea mai consistentă, postul de radio Europa liberă, într-o rețea redutabilă. Dar toate acestea nu sunt decât cadrul exterior al eforturilor sale individuale, neîntrerupte, de a face ce trebuia făcut săptămână de săptămână, lună de lună, an de an.

Invocarea săptămânilor, lunilor și anilor nu exprimă o bunăvoință retorică. Toți

- 1 Premiul *Noii Reviste de Drepturile Omului* „pentru realizări excepționale în promovarea libertății și demnității ființei umane” este însoțit de o diplomă, de o sculptură realizată de artistul plastic Radu Fulga și de o contribuție în bani, sponsorizată și în acest an de Andreea și Radu Mareș, prin intermediul firmei SC Plastics Bavaria. Doamna Catherine Barthel, soția lui Mihnea Berindei, a dorit să doneze suma de bani Societății Timișoara pentru meritele acestei organizații în tratarea trecutului comunist.
- 2 O excelentă sinteză asupra activității științifice a lui Mihnea Berindei (dar și a vieții sale publice) a fost publicată de colaboratorul și prietenul său Dorin Dobrinu – vezi articolul „De la Paris și Veneția la Iași: biblioteca și arhiva Mihnea Berindei”, *Arhiva Moldaviei*, Vol. IX, 2017, pp. 493-509.
- 3 A terminat École Pratique des Hautes Études în anul 1972 și va continua cercetările de osmanistică la Institut des Sciences Sociales du Politique, Centre National de Recherche Scientifique.

apropiații săi (între care, cei dintâi, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca), ca și faptele lui povestesc despre o frenezie a acțiunii. În cazul lui Mihnea Berindei aceasta excludea, în mod surprinzător, comportamente ori atitudini pripite. Suna repetat la numerele de telefon ale opozanților din țară căci afișarea grjei pentru soarta lor îi proteja. Întreținea contacte permanente cu ziaristii francezi și cu agenții de presă internaționale și pentru a-i aduce la zi cu situația din România, și pentru a-i avea solidari când trebuiau denunțate situațiile critice. Este impresionant să afli cât de des Berindei și devotata sa tovarășă de viață, Catherine Berthel, adăposteau în micul lor apartament din Saint Gilles români refugiați la Paris. Despre astfel de cazuri vorbesc chiar notele Securității care-și întindeau tentaculele până la Paris.

Două atitudini disting comportamentul lui Mihnea Berindei de al mării majorități a exilului anticomunist. A avut relații strânse cu sindicatele, și dintr-o deschidere naturală, și percepând importanța lor politică. Presa sindicală a oferit spații generoase grevei din Valea Jiului și SLOMR. La mijlocul anului 1989, mai multe delegații ale sindicatelor franceze au depus o plângere privind încălcarea de către România a Convenției Organizației Internaționale a Muncii – o victorie internațională fără precedent împotriva regimului Ceaușescu.

Rară între militanții români este și atenția dată de Berindei relațiilor româno-maghiare. A muncit doi ani, din 1980 până în 1982, pentru a întruni un comitet mixt româno-ungar capabil să redacteze o declarație comună. A implicat Liga română și Liga maghiară de la Paris în campanii solidare, inclusiv trimiterea la Parlamentul European a unui protest contra politicii de distrugere a satelor din România. S-a ocupat de rezolvarea problemei refugiaților români din Ungaria. A fost unul dintre semnatarii declarației româno-maghiare de la 16 iunie 1989, de la Budapesta. O declarație istorică privind Transilvania, ca model de complementaritate și pluralism cultural și religios, care va atrage amenințările furibunde ale Securității.

Din primele zile de după revoluție s-a implicat în vindecarea rănilor comunismului. A venit cu ajutoare umanitare, a obținut asistență internațională pentru victimele minieradelor, a mobilizat finanțatori occidentali pentru organizațiile dedicate drepturilor omului și democrației, a lansat proiecte de educare a aleșilor locali. A susținut, când a avut un cuvânt de spus, orice acțiune în favoarea aderării României la Uniunea Europeană, oricare i-a fost culoarea politică. A extins asemenea eforturi în Albania și Republica Moldova. Este pur și simplu uluitor să enumeri atâtea lucruri făcute de Mihnea Berindei fără să i le fi cerut de nimeni, fără să fi avut un avantaj, fără să fi trădat vreodată, în numele pragmatismului, umanismul pe care le-a slujit întreaga viață.

Toate *Laudatio* care au însoțit premiile *NRDO* au făcut referire la atributele umane ale laureaților: devoțiunea, consecvența, dăruirea, încrederea în scop și buna gândire probate de-a lungul unei vieți. Ele erau chemate să explice reușite în afirmarea drepturilor omului imposibile fără unicitatea acestui fond uman. Am amintit deja virtuți ale lui Mihnea Berindei, dar nu ne oprim aici. Insistăm în acest *Laudatio* pe evocarea lui Mihnea

Berindei, căci lungul șir de activități și succese ar putea lăsa în umbră tocmai ce este mai prețios, omul.

Câteva gânduri despre Mihnea Berindei ale omului de mare subtilitate care este Ion Vianu, psihiatru și personalitate culturală: „Avea întotdeauna soluțiile cele mai bune, era neprecupețit în entuziasmul lui, sacrificându-și chiar și meseria și odihna pentru cauza românească. Era un om extrem de nobil, de generos, un prieten adevărat și un om extraordinar de modest, care cred că a făcut politică așa cum trebuie să facă toată lumea, adică în slujba unei cauze și fără nici un fel de gând de mărire sau de putere. Absolut un patriot adevărat! [...] a fost un om de acțiune și de cultură, un om de bine, și plâng cât se poate de tare dispariția lui prematură”. Un gând-concluzie: „A fost un om de onoare, un om care nu a căutat interesul și, din păcate, astfel de oameni sunt vulnerabili. Sunt convins că ceea ce va domina va fi amintirea bună pe care o lasă”!

Rodica Palade a scris despre „imensa și atât de fireasca lui discreție” și în continuarea ei, „la fel de imensa și la fel de fireasca generozitate. Dacă mai amintesc și de energia lui încăpățanată (era Berbec!) și de ușurința de a înnoda relații în cele mai variate medii omenești ne-am putea explica măcar în parte vestita lui eficacitate de care au beneficiat/profitat toți cei care i-am fost prieteni, dar și mulți, foarte mulți care îl căutau și cultivau chiar pentru asta. Nu a fost român din Franța sau din România care să-i ceară ceva, de la medicamente, viză, cameră de locuit într-un sejur la Paris, până la întâlniri cu persoane influente, recomandări de burse etc., pe care Mihnea să nu-l fi ajutat. Părea că știe mereu ce e de făcut și cu cine”. Un instantaneu: „Am aflat de la Paul Goma cum Mihnea l-a târât efectiv pe jurnalistul Bernard Poulet, înainte de a ajunge la spital, să susțină o conferință de presă, deși acesta, prins și stâlcit în bătaie de securiști într-o asemenea expediție, abia se mai ținea pe picioare”.

Istoricul Dorin Dobrinu alături de care a lucrat în ultimii ani a scris despre „osmanistul între contemporanești” atenționându-ne (oare, să nu credem altminteri?) că „nu era doar un excepțional istoric. A fost și un om generos, afectuos, principial, corect și loial, unul cum puțini am cunoscut. L-am apreciat enorm pentru toate acestea și pentru multe altele. Când scriu aceste rânduri mă gândesc că nu i-am spus-o niciodată direct. Cred însă că își dădea seama prea bine de considerația mea – dar și a altora – pentru el”.

Mărturiile unui alt prieten și coleg al editării documentelor CC ale PCR, Armand Goșu: „A revenit în România după aproape 20 de ani, implicându-se cu la fel de mult entuziasm, generozitate și dăruire în consolidarea societății civile, în sprijinirea noilor partide politice, reformarea instituțiilor publice, descentralizarea administrativă. A fost pentru mulți ani o veritabilă curea de transmisie între instituțiile din București și cele de la Paris. Eficient, discret, a oferit mult multora, mai apropiați sau cel mai adesea necunoscuți, și n-a cerut nimic pentru sine”.

Scriitorul Liviu Antonesei: „Ce pot adăuga? Că a fost cel mai generos om pe care l-am întâlnit vreodată, că în cumplita toamnă a anului 1989 s-a preocupat de soarta mea, punând la cale un sistem de protecție de care aveam să aflui mult mai târziu, dar care a fost eficient... Mă gândesc de pildă la sutele de ilustrate, pe care poșta avea să mi le înmîneze după 22 decembrie, dar pe care băieții le vedeau, care își manifestau sprijinul”.

La dispariția istoricului, criticul de teatru Mircea Morariu relua pe blogul său un

material dintr-un volum al lui Mihnea Berindei „în semn de omagiu adus celui al cărui sacrificiu nu a fost niciodată nici suficient cunoscut, nici apreciat, nici omagiat așa cum s-ar fi cuvenit”.

Fostul ministru de Externe Teodor Baconschi adaugă Chișinăul (mai putea fi numită Tirana) în aria intereselor lui Mihnea: „Nu s-a scos niciodată în evidență: avea ceva de mandarin, de ins al penumbrei voite. Era așa temperamental, dar și din rațiuni tactice, știind prea bine că evoluează într-un câmp minat de Securitatea comunistă. Pasiunea lui pentru democrație și patriotismul său adevărat l-au făcut să acționeze pentru o societate deschisă atât la București, cât și la Chișinău”.

Baconschi despre Mihnea-al-ultimelor-luni: „În ultimii ani, retras într-un mic apartament venețian, istoricul s-a luptat cu o maladie gravă, pe care a trăit-o cu stoicism și uimitoare bună dispoziție laborioasă. La ultima noastră întâlnire, acest iubitor de covoare anatoliene și de *single malt* mi s-a înfățișat ca o emblemă a vechiului rafinament bizantin. A demonstrat că știe să iasă din scena lumească, fatalmente trecătoare, cu magnanimitate și înțelepciune”.

Specialul prieten al lui Mihnea Berindei, Kanji Tsushima, fost ambasador al Japoniei la București, i-a închinat în revista 22 un haiku japonez fără limite de silabe și grupe: „Pentru mine s-a stins marea lumină care mă reflecta și mă condiționa să trăiesc. S-a stins oare lumina care a reușit să aducă viață și conștiința civică în societatea românească postdecembristă? Când am vorbit ultima oară cu el, pe 2 iunie, își exprima speranța în viitorul României. Fără prietenia cu Mihnea Berindei n-ar fi existat eul meu românesc, actuala mea existență”. Pentru a explica titlul dat textului său: „Mihnea Berindei a fost un om mare de trestie”, Kanji Tsushima avea să detalieze: a fost „totdeauna flexibil, dar ferm”. Și-a amintit și de întrebarea: „*Kanji, tu de ce te-ai împrietenit cu Mihnea?*“. Și de răspuns: „*Pentru că el nu mi-a cerut nimic*“.

Închei aceste evocări cu rândurile unui fost exilat și admirator consecvent al lui Mihnea Berindei, Adrian Niculescu, el însuși istoric. A trimis la presă știrea dispariției lui Berindei (pe care l-a numit „omul ne-pereche) cu un patos care avea să marcheze prezentările ulterioare: „A plecat dintre noi, nedrept și prematur, Mihnea Berindei, istoric, turcolog, dar mai ales, cel mai bun, cel mai penetrant și mai eficace om al exilului românesc. Personalitate recunoscută a stângii democratice anticomuniste, sufletul Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului în România, de la Paris, Mihnea Berindei a fost o mare conștiință românească, o torță vie care, din 1970, a ars pentru libertatea țării noastre”.

Evocările vorbesc despre o personalitate excepțională dedicată drepturilor omului care onorează revista prin chiar premiul pe care aceasta i-l acordă. Pentru apropiații *Noii Reviste de Drepturile Omului* care l-au cunoscut, evocările dau viață amintirilor despre un om minunat, omul ne-pereche Mihnea Berindei.